

**РОЛЬ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ:
РОЗВИТОК ТА ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ****THE ROLE OF THE WHISTLEBLOWING INSTITUTION IN UKRAINE IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION: DEVELOPMENT AND FUNCTIONING ISSUES**

Пиркова І.В., здобувач вищої освіти юридичного факультету
Запорізький національний університет, Україна

У статті наголошено на важливості здійснення контролю за деструктивним явищем корупції, використовуючи різноманітні інструменти, зокрема Індекс сприйняття корупції. Досліджено рейтинг держав станом на 2024 рік та виокремлено лідерів, які утримують свої позиції протягом тривалого проміжку часу. Визначено правові підстави початку співпраці України та ЄС. Продemonстровано динаміку Індексу в Україні протягом 2014-2024 рр., що вказує на стагнацію у сфері боротьби з корупцією та потребу у застосуванні більш ефективних підходів та засобів. Підкреслено важливість участі громадян у згаданому вище процесі та наведено приклади успішної світової практики викривання. Зазначено перелік актів національного законодавства, що містять визначення поняття «викривач» та закріплюють їх ключові права. Аргументовано значущість ефективного та дієвого механізму захисту прав викривачів. Виокремлено перелік альтернативних засобів боротьби з корупцією без набуття правового статусу викривача.

Ключові слова: корупція, подолання корупції, викривачі, інститут викривання, захист викривачів, євроінтеграція, Директива (ЄС) 2019/1937, Індекс сприйняття корупції.

The article emphasizes the importance of controlling the destructive phenomenon of corruption using various tools, in particular the Corruption Perceptions Index. The ranking of countries as of 2024 has been studied, and leaders who have been maintaining their positions over a long period of time are identified. The legal basis for starting cooperation between Ukraine and the EU is determined. The author demonstrates the dynamics of the Index in Ukraine between 2014 and 2024, indicating stagnation in the fight against corruption and the need for more effective approaches and measures. The importance of public involvement in the above-mentioned process is emphasized, and examples of successful global practices in whistleblowing are presented. It is provided a list of national legislation acts that contain definitions of the term "whistleblower" and enshrine their key rights. The importance of an effective and efficient mechanism for protecting whistleblowers' rights is substantiated. The author specifies alternative means of combating corruption without acquiring the legal status of a whistleblower.

Key words: corruption, combating corruption, whistleblowers, whistleblowing institution, whistleblower protection, European integration, Directive (EU) 2019/1937, Corruption Perceptions Index.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті міжнародна спільнота продовжує боротися з численними труднощами, які не вдається подолати протягом багатьох років. Однією з найбільш глобальних проблем, яка на різному рівні вражала ту чи іншу державу, є корупція, що призводить до порушення прав людини і громадянина, сповільнення розвитку країни за різних сферах та інших несприятливих наслідків. Як показує міжнародна практика, на даний момент деякі держави вже мають досить низький рівень корупції, близький до ідеалу, згідно з Індексом сприйняття корупції 2024 року [1].

Для України досить важливим завданням є вступ до Європейського Союзу, що є неможливим без дотримання, наприклад, Копенгагенських критеріїв 1993 року, адже держава повинна мати «стабільні інституції, що забезпечують демократію, верховенство права, права людини та повагу до прав меншин» [2]. Таку вимогу апіорі нерезально виконати за наявності корупції, що вкотре підтверджує важливість її подолання як негативного явища світового масштабу. Але боротьба з корупцією не може бути ефективною у разі відсутності співпраці між антикорупційними інституціями та громадськістю, тому не дарма ЄС наголошує на важливості законодавчого закріплення прав викривачів, а також запровадження та реалізації дієвого механізму їх правового захисту. З цією метою було прийнято Директиву (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту і Ради ЄС від 23.10.2019 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу», норми якої держави-члени ЄС мають імплементувати в національне законодавство [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Підвалини інституту викривання були закладені досить давно – від моменту здобуття Україною незалежності, однак офіційно, в такому вигляді, в якому ми звикли його бачити зараз, він з'явився лише в 2019 році. Ця новела українського законодавства викликала неабиякий науковий інтерес у багатьох вітчизняних дослідників, який полягав у аналізі внесених

змін, виявленні недоліків та прогалин функціонування згаданого інституту, порівнянні національного та зарубіжного досвіду, висловленні власної позиції та формулюванні пропозицій щодо вдосконалення у майбутньому. Даний інтерес знайшов своє відображення в працях таких дослідників, як Є.Ю. Бараш, Є.В. Кобко, В.В. Комашко, С.О. Кравченко, І.В. Наконечна, О.В. Нестеренко, Г.В. Татаренко, І.А. Толкачова, Н.О. Чудик, О.Ю. Шостко. Звісно, даний перелік не є вичерпним і з часом буде лише збільшуватися по мірі розвитку інституту викривання у зв'язку з внесенням відповідних змін до національного законодавства.

Мета статті – проаналізувати особливості появи та функціонування інституту викривання в Україні в контексті євроінтеграції та довести важливість існування і реалізації дієвого та ефективного механізму захисту прав викривачів.

Виклад основного матеріалу. Явище корупції набуло поширення по всьому світу в різній мірі, незалежно від тих чи інших чинників, наприклад, рівня економічного розвитку держави, форми правління, наявності антикорупційного законодавства тощо. Саме тому надзвичайно важливо контролювати форми та масштаби її проявів для здійснення належного запобігання та протидії корупції у світовому співтоваристві. Одним із досить авторитетних інструментів-орієнтирів, що допомагає оцінити рівень корупції, є Індекс сприйняття корупції. Зокрема на веб-сайті Transparency International Ukraine – акредитованого представника глобального руху Transparency International – зазначено, що «ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня. ... Важливо пам'ятати, що СРІ вимірює саме сприйняття, а не фактичний рівень корупції» [1].

Серед лідируючих країн станом на 2024 рік, згідно з Індексом сприйняття корупції, варто виокремити Данію

(1 місце – 90 балів), Фінляндію (2 місце – 88 балів) та Сінгапур (3 місце – 84 бали). Слід зазначити, що перелічені вище держави мали досить стабільні позиції протягом 2018-2023 рр., тому кількість балів суттєво не змінилася [1].

Однак переважна більшість держав не може продемонструвати подібних досягнень з різних причин. В контексті даного питання варто згадати Україну, для якої подолання корупції має особливе значення у зв'язку з незворотністю європейського та євроатлантичного курсу нашої країни, чітко відображеного у преамбулі Конституції України [4]. Прозорість влади, стабільність і незалежність інституцій, рівень корупції, можливість викривання та інші характеристики, які відображаються в згаданому вище Індексі, є важливим показником для міжнародного співтовариства, зокрема для ЄС, та поштовхом до подальшого просування на шляху євроінтеграції.

Початок співпраці з державами-членами ЄС та адаптації до стандартів Союзу розпочався ще з 1990-х років після підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами 1994 року [5]. Наступним кроком, що означав настання активної фази даного процесу, стало укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 року [6], на підставі якої втратив чинність попередній документ.

Дійсно, саме після підписання згаданої вище Угоди розпочалася більш системна боротьба з корупцією, результати якої втілювалися у показниках Індексу сприйняття корупції протягом 2014-2024 рр. та свідчили про певне покращення антикорупційної ситуації в нашій країні: 2014 рік – 26 балів (142 місце); 2015 рік – 27 балів (130 місце); 2016 рік – 29 балів (131 місце); 2017 рік – 30 балів (130 місце); 2018 рік – 32 бали (120 місце); 2019 рік – 30 балів (126 місце); 2020 рік – 33 бали (117 місце); 2021 рік – 32 бали (122 місце); 2022 рік – 33 бали (116 місце); 2023 рік – 36 балів (104 місце); 2024 рік – 35 балів (105 місце) [7].

Дані згадуваного раніше вебсайту Transparency International Ukraine свідчать, що складність у подоланні корупції є перманентною проблемою, характерною не лише нам, і, «як і у випадку щодо України, показники більшості країн-кандидаток в Євросоюз показують тенденції до стагнації в боротьбі з корупцією. ... лише Молдова і Албанія показали цього року прогрес, причому зростання Албанії – це найкраща динаміка з-поміж усіх країн-кандидаток до ЄС» [1].

Є всі підстави вважати, що для того, щоб позбутися корупції та вийти на новий рівень, необхідно ефективно використовувати вже існуючі інструменти для її подолання та впроваджувати більш прогресивні.

Влучно у своїй науковій роботі зазначили С.О. Кравченко та В.В. Комашко, що «активна участь останніх [громадян] стримує корупційну практику та зменшує схильність посадових осіб до участі в ній» [8]. Також автори стверджують, що «одним з визнаних механізмів такої участі у міжнародній практиці є функціонування інституту викривачів корупції» [8]. З цим твердженням не можна не погодитися, оскільки світова практика дійсно налічує значну кількість позитивних прикладів викриття неправомірних діянь відповідними особами.

На своїй офіційній сторінці в соціальній мережі Instagram Національне агентство з питань запобігання корупції 16 грудня 2024 року опублікувало допис про три приклади світової практики викривання:

1) Бредлі Біркенфельд: «Швейцарський банк UBS надавав послуги з приховування активів від податкових органів. Біркенфельд допоміг США викрити цю схему, за що отримав \$104 млн винагороди»;

2) Френк Серпіко: «У 1967 році Серпіко опублікував першу доповідь про систематичну корупцію в поліцей-

ському департаменті Нью-Йорка. У 1971 році він розповів про корупційні схеми The New York Times і свідчив у суді проти лейтенанта, який стягував плату з підпільних гральних закладів»;

3) Моніка Беннетт-Раян: «Колишня працівниця Управління військової розвідки та безпеки Австралії викрила масові фальсифікації у відомстві. У 2009-2010 роках працівникам наказували вписувати вигадану інформацію в документи про перевірки військових і держслужбовців. Моніка разом із колегами привернула увагу до цих порушень, наголошуючи на важливості прозорості та відповідальності» [9].

Тому так, дійсно, таким, що досить позитивно зарекомендував себе у світовій практиці, проте відносно новим для України засобом є інститут викривання. Підставою для його впровадження в наше законодавство стало прийняття Директиви (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту і Ради ЄС від 23.10.2019 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу» та, як наслідок, Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 [3, 10], у зв'язку з чим до згаданого вище Закону було «внесено поняття «викривач» з прив'язкою до його діяльності (служби, навчання); конкретизовано види каналів повідомлення; розширено права та гарантії захисту викривачів (право на безоплатну правничу допомогу, на винагороду, звільнення від юридичної відповідальності)», як зазначено на вебсайті «Європейська правда» [11].

У ст. 26 Директиви (ЄС) 2019/1937 було зазначено, що «держави-члени до 17 грудня 2021 року вводять у дію закони, підзаконні акти та адміністративні положення, необхідні для дотримання цієї Директиви» [3]. Багато країн не встигли виконати дану імперативну норму вчасно, у зв'язку з чим на них було накладено відповідні стягнення. Наприклад, в одній із статей згадуваного вище вебсайту міститься інформація про те, що «найвищий суд Європейського Союзу зобов'язав Німеччину виплатити 34 мільйони євро через те, що країна вчасно не запровадила законодавство ЄС про викривачів. ... Разом з Німеччиною, Люксембург, Угорщина, Естонія та Чехія також були оштрафовані за невиконання закону або неповідомлення комісії про ухвалення національного законодавства» [12].

В свою чергу Україна здійснила лише часткову імplementацію Директиви. Прикладом цього можна вважати її звужену сферу застосування, адже у положеннях ст. 2 зазначено більш широкий перелік сфер, таких як безпека на транспорті, охорона навколишнього середовища, безпека мереж та інформаційних систем тощо [3]. Так, це лише один із кількох прикладів, проте у зв'язку з тим, що Україна не має статусу держави-члена ЄС, вона не зобов'язана здійснювати імplementацію в обов'язковому порядку та не може понести відповідальність за неповне чи невчасне впровадження згаданих положень в національне законодавство, проте такі дії можуть спричинити певні труднощі у процесі євроінтеграції.

Так, визначення поняття «викривач», закріплене в ЗУ «Про запобігання корупції» [13], охоплює не настільки великий перелік осіб, як у Директиві (ЄС) 2019/1937 [3], проте загалом українське законодавство містить чималу кількість таких тлумачень, які різняться залежно від специфіки діяльності особи. Окрім зазначеного вище Закону, значення терміну «викривач» розкривається у Кримінальному процесуальному кодексі України, Кодексі України про адміністративні правопорушення, Наказі Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку прийняття та розгляду повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в Міністерстві соціальної політики

України» від 02.04.2021 № 173, Наказі Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України «Про затвердження Порядку організації роботи з повідомленнями про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» у Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України» від 14.07.2021 № 431, Наказі Бюро економічної безпеки України «Про забезпечення умов для здійснення повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в Бюро економічної безпеки України» від 05.07.2022 № 134 та інших трьох подібних Наказах.

Вище наведено акти лише вітчизняного законодавства, що містять визначення поняття «викривач», проте є й інші тлумачення, закріплені вже в міжнародних актах, ратифікованих Україною, а саме: Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією, Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією.

Водночас із закріпленням легальної інтерпретації терміну «викривач» в низці згаданих вище актів законодавець окреслив права та гарантії для таких осіб, які умовно можна поділити на ті, що полягають у можливості бути захищеним державою, ініціювати певні процедури та отримувати матеріальні та нематеріальні блага (компенсацію) [13].

Слід зазначити, що закріплення цих прав на законодавчому рівні апriori не означає існування ефективного механізму реалізації абсолютного кожного з них, так як деякі права досі потребують подальшого та більш детального врегулювання. Вирішення даного питання можна вважати першочерговою задачею, адже забезпечення прав дасть змогу гарантувати викривачам належний захист і таким чином посилити довіру суспільства до органів державної влади загалом, зокрема антикорупційних інституцій, наслідком чого буде більш ефективне функціонування даного інституту.

Однак у протилежному випадку, якщо держава не надасть належних правових гарантій, викривачі можуть зіткнутися з досить негативними наслідками, зокрема такими, як загроза життю, здоров'ю самих викривачів та/або близьких осіб тощо.

Гучним прикладом, який може підтвердити зазначене вище твердження, є історія судді-викривача, на той момент Октябрського районного суду міста Полтави, Гольник Лариси Владленівни. Початок даного кейсу припадає на 2013-2014 рр., коли Лариса Гольник була уповноважена розглядати адміністративну справу за ст. 172-7 КУпАП, що стосувалася мера міста Полтави – Мамаєв Олександр Федоровича.

Для того, аби закрити дану справу та, відповідно, мати змогу взяти участь у чергових виборах міського голови, Мамаєв О.Ф. та його «представник-посередник» – заступник з юридичних питань Трихна Дмитро Васильович – стали вдаватися до неправомірного впливу на суддю, втручаючись у здійснення нею правосуддя, зокрема останній в інтересах голови став завуальовано пропонувати хабар, використовуючи різні натяки замість прямої пропозиції [14].

Після того, як суддя задокументувала на приховану камеру всі зазначені вище дії, відмовилася співпрацювати та оприлюднила відео, де Мамаєв О.Ф. пропонував їй закрити справу, суддя відчула на собі наслідки своєї принципової позиції. Як повідомляється у відеосюжеті 24 Каналу на YouTube, Лариса Гольник зазнала тривалих системних переслідувань, публічних принижень та негативних заходів впливу з боку Голови Октябрського районного суду міста Полтави Струкова Олександра Михайловича, який незаконно використовував своє службове становище [15].

22 листопада 2017 року близько 17:30 суддя опублікувала на своїй сторінці у Facebook фото наслідків нападу, здійснених двома невідомими особами. Як зазначено на вебсайті «Тиждень», нападники заподіяли тілесні ушкодження судді та її чоловіку, використовуючи труби, та втекли з місця події. Останній «вважає, що це розправа супротивників судді у владі та на її місці роботи та припускає, що дружину могли вбити, якби вона йшла сама» [16].

Вище зазначена лише частина того, з чим довелося зіткнутися судді-викривачу. Цілком логічним і передбачуваним є той факт, що існує значна кількість інших подібних кейсів, однак вони не набувають такого розголосу, як згадана вище ситуація. Підтвердженням цих слів будуть наступні статистичні дані.

У Практичному посібнику по роботі з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції НАЗК зазначено, що «за даними досліджень Global Business Ethics Survey (2021 – 2022 років), 59% працівників у Іспанії, 54% працівників у Китаї, 90% працівників у Індії, 43% працівників у Мексиці, 82% працівників у США, 73% працівників у Німеччині, 53% працівників у Бразилії, 64% працівників у Франції та 74% працівників у Британії зазнали негативних наслідків після повідомлення про порушення законодавства в організації, в якій вони працюють» [17].

Як ми бачимо, викривачі в усьому світі в тій чи іншій мірі стикаються з багатьма проблемами у зв'язку зі своєю діяльністю, і такі випадки не є поодинокими, тому необхідно створити ефективну систему їх захисту, яка дозволить безпечно повідомляти про порушення та не стати об'єктом посягань.

Ми переконалися в тому, що функціонування інституту викривачів є досить дієвим, однак досі потребує належної правової регламентації в деяких аспектах, проте, щоб запобігати та протидіяти корупції, не обов'язково бути такою особою та мати відповідний правовий статус.

Знову ж таки, на офіційній сторінці НАЗК в Instagram в одному з дописів від 22 листопада 2024 року згадується декілька прикладів інструментів контролю, які дозволяють громадянам боротися з корупцією:

- 1) Електронні петиції: «... Кожне рішення стало реакцією на вимоги громадян, які ініціювали та підписали електронні петиції до місцевої влади»;
- 2) Open Budget: «Це державний портал з відкритими даними про публічні фінанси, зокрема державний та місцеві бюджети. Портал створено у 2018 році за ініціативи Міністерства фінансів України та запиту громадськості»;
- 3) Prozorro: «Завдяки електронній системі Prozorro є інформація про те, які товари і послуги замовляють органи влади та комунальні підприємства, хто та за яку вартість їх постачає»;
- 4) DREAM: «... державна цифрова екосистема, яка забезпечує доступ до відкритих даних на всіх етапах реалізації проєктів відновлення та модернізації»;
- 5) Єдина державна електронна система у сфері будівництва: «ЄДЕССБ має реалізувати весь життєвий цикл будівництва об'єкта: від отримання містобудівних умов та обмежень до його введення в експлуатацію» [18].

Дійсно, завдяки зазначеним вище засобам забезпечується реалізація демократичних принципів, а саме активна участь громадян, що допомагає відслідковувати корупційні прояви і загалом позитивно впливає на ситуацію в країні.

Висновки. Корупція – негативне глобальне явище, притаманне ледь не кожній державі у світі, прояви якого необхідно контролювати. Для оцінки рівня корупції в тому чи іншому регіоні проводиться низка досліджень, зокрема щорічно визначається Індекс сприйняття корупції. Деякі держави протягом тривалого проміжку часу утримують лідерські позиції, демонструючи досить високі показники прозорості, наприклад, Данія, Фінляндія, Сінгапур

та інші. Проте більшості країн може знадобитись багато часу та ресурсів для досягнення відповідних результатів. Для України вирішення даної проблеми має особливе значення. Звісно, необхідність створення середовища, в якому корупція існуватиме на мінімальному рівні, це та задача, яка визначається як базовий мінімум, що апіорі має бути досягнутий незалежно від тих чи інших обставин. Водночас це також має велике значення і для вступу України до Європейського Союзу. Співпраця з державами-членами ЄС, що бере свій початок з 1990-х років, стала поштовхом до більш активних дій в майбутньому. Зростання показників Індексу сприйняття корупції України протягом 2014-2024 років свідчить про певне поступове покращення ситуації в державі. Але водночас очевидним залишається той факт, що Україна та деякі інші держави, що претендують на вступ до ЄС, демонструють слабку динаміку розвитку в даній сфері.

У зв'язку з цим важливе значення має залучення громадськості як необхідної умови для подолання тенденції до стагнації у сфері запобігання та протидії корупції. Низка світових прикладів викривання підтверджує ефективність такої діяльності. Слід зауважити, що в Україні інститут викривання почав функціонувати зовсім нещодавно у зв'язку з прийняттям Директиви (ЄС) 2019/1937 та від-

повідного Закону про внесення змін, що стало причиною ініціювання низки трансформаційних процесів. Зокрема у багатьох законних та підзаконних нормативно-правових актах було закріплено легальне тлумачення терміну «викривач», а в спеціальному Законі визначено правовий статус даних осіб та досить обширний перелік їх основних прав, однак рівень забезпечення реалізації деяких з них може дещо різнитися, що може негативно вплинути на подальше життя викривача. У зв'язку з цим необхідно внести відповідні зміни до законодавства, аби забезпечити їх правовий захист. Вдосконалення механізму реалізації такого захисту є надзвичайно важливим, адже при невжитті відповідних заходів існує ризик стати об'єктом різноманітних посягань. Підтвердженням цієї думки є наведена вище резонансна справа судді-викривача Лариси Гольник, а також статистичні дані, що відображають кількість працівників у різних країнах, що зіткнулися з негативними наслідками через повідомлення ними про порушення законодавства за місцем роботи. Також слід зауважити, що боротьба з корупцією можлива навіть без набуття статусу викривача завдяки використанню відповідних інструментів моніторингу, що також робить можливим наближення України до європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Індекс сприйняття корупції. Transparency International Ukraine. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
2. Дмитро Ливч, Юлія Шаїнова, Олександр Костриба. Копенгагенські критерії: як визначити наближення України до членства в ЄС. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/01/31/7155001/>
3. Директива (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту і Ради ЄС від 23.10.2019 «Про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу». URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Dyrektyva-YES-20191937.pdf>
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. № 998_012 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. № 984_011 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
7. Сприйняття корупції. Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL: https://ti-ukraine.org/ti_format/doslidzhennya/cpi/
8. С.О. Кравченко, В.В. Комашко. Розвиток інституту викривачів корупції в контексті європейської інтеграції України. Публічне управління та митне адміністрування. 2022. № 4 (35). С. 50-58.
9. НАЗК [@nazk_gov]. «Інститут викривання запроваджений у понад 100 країнах світу. ...» Instagram, 16 грудня 2024 року, <https://www.instagram.com/p/DDoJX3mtt0p/?igsh=MXN0bW9maTN6OGpzcgcg==>
10. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17 жовтня 2019 р. № 198-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text>
11. Василь Луцик, Олена Карпова. Викриття за євростандартом: що має змінити Україна, щоб ефективніше протистояти злочинам. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/08/8/7191317/>
12. Антон Філіппов. Суд ЄС оштрафував Німеччину на 34 млн євро за зволікання із захистом викривачів. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/03/6/7206541/>
13. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
14. Анастасія Недогорська. Справа Трихні-Гольник: Верховний Суд зобов'язав розглянути цивільний позов судді щодо відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Інтернет-видання «Полтавщина». URL: <https://poltava.to/news/68554/>
15. За що Вища рада правосуддя покарала суддю-викривача Ларису Гольник. 24 Канал. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1yRqTKCNnac>
16. У Полтаві напали на суддю Гольник. Тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/u-poltavi-napaly-na-suddiu-holnyk/>
17. Практичний посібник по роботі з викривачами для уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції. НАЗК. 2023. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Posibnyk-po-roboti-z-vykryvachamy.pdf>
18. НАЗК [@nazk_gov]. «Як використовується бюджет громади? ...» Instagram, 22 листопада 2024 року, https://www.instagram.com/p/DCQv5Dlouz6/?img_index=4&igsh=MTZwNTEzZjgzNHFPZg==

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.10.2025

Дата публікації: 29.10.2025